

Ahududu ve B¼ę¼rtlen Yetiştiriciliği

Alim G¼KTAř

L¼tfen Dikkat!...

- Ahududu, taze t¼ketimi yanında meyve suyu, dondurma, pastacılık, derin dondurma gibi sanayiye y¼nelik t¼ketim şekilleriyle de ¼ne ¼ıkan bir ¼r¼nd¼r
- B¼ę¼rtlen ise, meyve suyu, reçel, marmelat ve i¼ki sanayi, konservecilik, pasta ve dondurma sanayisinde aranan bir ¼z¼ms¼ meyvedir.

AHUDUDU YETIŐTİRİCİLİęİ

Ülkemiz ahududunun anavatanı olması nedeniyle ahududu yetiştiriciliği bakımından son derece uygun bir konumda bulunmaktadır. Son yıllara kadar önemsenmemiş bir tarım kolunu oluşturmasına karşın, bugün gerek büyük işletmelerde, gerek aile işletmelerinde gerekse ara ziraati olarak yetiştiriciliği önem kazanmiştır. Taze tüketimi yanında meyve suyu, dondurma, pastacılık, derin dondurma gibi sanayiye yönelik tüketim şekilleriyle de ahududu, ülkemizde önemli bir yetiştiricilik dalı olmaya aday bir meyve türü olma yolundadır.

Geniş tüketim yelpazesi yanında yetiştiriciliğinin de oldukça kolay olması ahududu yetiştiriciliğinin önemini daha da artırmaktadır. Ahududu fidanının üretimi kolay ve maliyeti düşüktür. Anaç ve teknik bir bilgi isteyen aşı sorunları yoktur. Yine budama işlemleri de, ahududu bitkilerinde kolay öğrenilebilir ve uygulanabilir özelliktedir. Köklerinin çok yıllık olmasına rağmen gövdelerinin 2 yıllık olması ve her yıl yenilenmesi, diğer meyvelerde görülmeyen özel bir karakterdir. Diğer üstün bir özelliği de dikimden sonra kısa sürede meyve vermeye başlamalarıdır.

Meyve ağağları gibi y¼ksek boylu ve sebzeler gibi yer de olmadığından bakımları ve hasatları kolaydır. Hasat d¼nemi 4-6 haftalık bir s¼reye yayıldığından, iřg¼c¼ ihtiyaının birkaç g¼nde yoğunlaşması durumu olmamaktadır.

Ahududunun insan sağlığı açısından ¼nemi b¼y¼kt¼r. Ahududunun şeker yapısı lev¼l¼z tipinde olduğundan şeker hastaları kullanabilir. Romatizmalılar için meyveleri faydalı olup suyu da soğuk algınlığı ve ateşli hastalıklarda yararlıdır. Meyvelerinden elde edilen şurup, eczacılık tekniğinde ilağlara tat ve koku vermede kullanılır. Meyvesi organik asitler, şekerler ve C vitamince zengindir. İştah ağıcı, idrar s¼kt¼r¼c¼, bağırsak temizleyici ve kuvvet verici olarak taze halde kullanılır.

Ahududu bitkisinin k¼kleri, 'sağak k¼k' yapısındadır. Çok sayıda ve sıkı bir şekilde oluşmuş ince k¼klere sahiptir. Uygun toprak koşullarında k¼kleri 1-1,5 m derinliğe ulaşabilirler. Ahududu bitkisinin g¼vdeleri k¼k boğazında bulunan adventif (yan) g¼zlerden s¼rerler. Bunlara genę s¼rg¼n, yılık s¼rg¼n veya ilk s¼rg¼n denir.

İkinci yıl bu s¼rg¼nler iğek ağar, meyve verir ve sonra kururlar. Genelde bol g¼neřli, r¼zgardan korunmuş, yeterli toprak rutubeti olan yerler ahudutları için en uygun alanları oluştururlar. Soğuklama ihtiyaı (+7 ¼C'nin altında) en az 800 saat olup bazı çeşitler de 1700 saate kadar çıkabilmektedir. Meyve olgunluk

Ahududu ve Bögürtlen Yetiştiriciliği

dönemi Haziran-Ağustos aylarında geręekleřmekte, sonbahar erken donları fazla etkili olmamaktadır. Ahududu yetiştiriciliği; organik maddelerce zengin, derin, geğirgen, hafif veya orta bünyeli, su tutma kapasitesi yüksek, hafif asitli veya nötr topraklarda başarılı şekilde yapılır. Sürekli toprak nemi sağlanmış olmalıdır. Fazla kireçli ve tuzlu topraklar uygun değildir. Toprak derinliği en az 1 m olmalıdır. Ahudutları; tohum, kök sürgünleri, uç daldırma, yaprak-göz çelikleri, kök çelikleri ve doku költürü yöntemiyle çoğaltılabilir. Ahududu bahçesi, kış ayları çok sert geçmeyen bölgelerde geğ sonbahar ve kış aylarında tesis edilir. Ancak kış aylarında şiddetli don olayları görölen bölgelerde, erken ilkbahar dikimi daha uygundur. Ahudutları için en uygun dikim mesafeleri genelde sıra üzeri 0,6 - 1,2 m ve sıra arası 2,1 - 2,7 m olmalıdır. Sıra aralarının traktörle işlenmesi halinde bu mesafeler 3 m'ye kadar çıkabilir. Ahududu yetiştiriciliğinde yaygın olarak çit sistemi kullanılır. Fidanlar sıra üzeri hangi aralıklarla dikilirse dikilsin sonuçta bunların arası, her yıl yenilenen sürgünlerle birkaç yıl içinde dolar ve çit şeklini alır. 30 - 60 cm eninde oluşturulan çit boyunca sürgünler 10 - 20 cm aralıklarla dizilirler.

Bütün üzömsü meyvelerde olduğu gibi ahududunun hasat zamanının tespiti özel bir önem taşımaktadır. Bunun nedeni, bu meyvelerin belli bir dönemden sonra çok hızlı büyömeleri yanında, olgunluktan sonra da dış etkenlere karşı çok duyarlı olmalarıdır. Ahudutlarında meyve hasadı birkaç gün gecikecek olursa çok çabuk yumuşar ve bozulur. Hasat zamanının tespitinde meyvelerin çeşide has renk ve iriliği alması, bitkiden kolayca ayrılması, yeterli yumuşaklığa sahip olması gibi kriterler dikkate alınırlar.

Ahudutları genellikle dikimlerinden 3 - 4 yıl sonra tam verime geçmektedirler. Ekonomik ömürleri 10 yıl kadardır. Diğer meyvelerde görölen gençlik devresi diğer üzömsü meyvelerde olduğu gibi ahudutlarında da görölmez. Tam verim

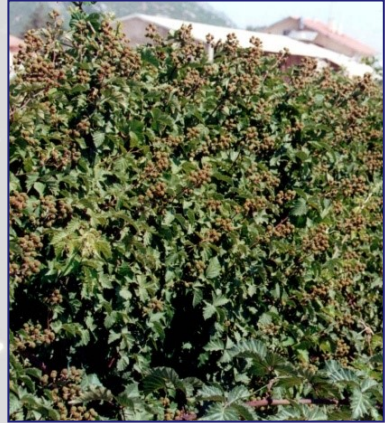
için beklenen 3 - 4 yıl yeterli sayıda sürgün elde etmek içindir. Ahududu yetiştiriciliğinde en fazla işgücü hasatta gerekir. Bir işçi saatte 5 - 8 kg ahududu toplayabilmektedir. Ahududunda hasat haftada 2-3 kere olmak üzere, yılda bir ürün veren çeşitlerde 4-5 hafta, iki kez ürün verenlerde ise 10 - 11 hafta kadar devam etmektedir. Toplama için en uygun zaman, sabahın erken saatleri ile saat 10'a kadar olan devredir. Meyveler, baş parmak ile işaret ve orta parmağın yardımıyla toplanmalı ve zedelenmemelidir.

Ahududunun taze tüketimlerinin yanında endüstriye uygunluğu nedeniyle ekonomik olarak önem kazanmıştır. Meyve suyu ve içki sanayisinin en gözde meyvelerinden birisidir. Konservecilikte, derin donduruculukta, pasta ve şekerleme alanlarında, reçel, marmelat ve dondurmacılıkta vb. gibi sahalarda çok yoğun tüketilmektedir.

BÖĞÜRTLEN YETİŞTİRİCİLİĞİ

Ülkemizin hemen hemen her bölgesinde yabanisine rastlamak mümkün olan böğürtlenin sofralık olarak taze tüketimi yanında sanayiye uygunluğu yetiştiriciliğinin önem kazanmasını sağlamıştır. Çok çeşitli işleme tekniği açısından tarıma dayalı sanayi kuruluşları için ekonomik bir çeşit olan böğürtlenin meyve suyu, reçel, marmelat ve içki sanayi, konservecilik, pasta ve dondurma sanayisinde aranan bir üzüksü meyvedir. Ayrıca içerdiği pektin maddesinden dolayı jöle yapımında istenilen bir tür olma özelliğine sahiptir.

Ülkemizde yaygın olarak özellikle turistik bölgelerde taze tüketiminin yapıldığı görülmektedir. Yurdumuz ekolojisinin uygun olması, yetiştiriciliğinin kolay olması, kısa sürede meyveye yatması, birim alandan yüksek verim alınması ve diğer meyvelere göre fiyatının daha fazla olması ve çok çeşitli şekillerde tüketime uygun olması böğürtlen yetiştiriciliğinin önemini artırmaktadır.

Ahududu ve Bögürtlen Yetiştiriciliği

Bögürtlen; ılıman iklim meyve türü olmakla beraber yetiştiriciliği belirli ölçülerde subtropik iklim bölgelerinde de yapılabilir. İklim istekleri bakımından fazla seçici olmayan bögürtlenlerin değişik iklim şartlarına kolayca adapte olduğu görülür. Bögürtlen genellikle bol güneşli, rüzgardan korunmuş, hasat zamanı yağmur olmayan, yeterli toprak rutubeti olan ve kışları ılık geçen yerlerde rahatlıkla yetiştirilir.

Bögürtlenin toprak istekleri diğer üzüksü meyvelerden pek farklı değildir. Yüksek ürün elde etmek için orta ağır (kumlu-killi), organik maddece zengin, su tutma kapasitesi yüksek ve iyi drane olabilen topraklar tercih edilir. Bögürtlen yetiştiriciliğinde toprak reaksiyonu bakımından pH değeri yaklaşık olarak 6,5 olmalıdır. Ancak toprak reaksiyonu ekstrem sınırları hariç önemli değildir.

Diğer bir üzüksü meyve türü olan Ahududu kökleri genelde yüzlek olarak geşiş ve yayılırlar. Uygun toprak şartlarında kökler 1,75 m derinliğe inebilse de, kökler çoğunlukla ilk 40 cm'lik toprak alanına yayılmıştır. Ancak bögürtlen kökleri ahudutlarına göre daha kuvvetli ve geniş alana yayıldığından, çok uygun olmayan toprak koşullarında bile yetiştirilebilmektedir.

Bögürtlen yetiştiriciliği için kurulacak bahçe yeri seçiminde her şeyden önce ekolojik isteğine uygun yerler seçilir. Ayrıca bögürtlenler uzun süre taze olarak saklanamazlar. Bu nedenle bahçe yeri seçiminde, Pazar yerine yakın yerler veya nakliye durumuna uygunluğu dikkate alınır. Özellikle yaz aylarında hasat zamanında büyük plantasyonlarda işçi bulmak sorun olabilir. Çevreden işçi temin imkanlarının araştırılması gerekir. Eğer sanayiye yönelik bögürtlen yetiştiriciliği yapılacaksa da, gıda ve sanayi kuruluşuna yakın bir yer seçilir.

Bahçe yerinin dikime hazırlığına bir önceki yazdan başlanır. Dekara 3 - 6 ton ahır gübresi verilir. Buna imkan yoksa yeşil

g¼breleme yapılabilir. Toprak, dikimden en az 1 ay ¼nce derin (25 - 30 cm) s¼r¼l¼r. Dikimden ¼nce fosforlu ve potasyumlu g¼brelerle taban g¼brelemesi ve son bir s¼r¼m yapmak daha yararlı olmaktadır. Gerekirse dikimden ¼nce rotovator, merdane veya s¼rg¼ ge¼irilerek kesekler kırılır, toprak d¼zeltilir.

B¼ę¼rtlen de, sonbahardan ilkbahara kadar olan devrede bitkiler, toprak dikime hazır ve uygun olduę¼ zamanlarda dikilebilir. Kışları fazla sert olmayan b¼lgelerde sonbahar sonu ve kış dikimi daha iyi sonu¼ verir. Sonbahar dikimi i¼in kasım en uygun aydır. Sonbahar dikiminin avantajı toprak nem durumunun ¼ok uygun olmasıdır. Kışları sert ge¼en yerlerde ise dikim erken ilkbaharda, Őubat-nisan ayları arasında yapılır. Dikim ilkbaharda yapılacaksa fazla ge¼ kalınmamalıdır. Aksi halde dikimden hemen sonra sıcak ve kurak g¼nler başlayabileceğinden sık sık sulama gerekecektir. Hafif topraklarda ise sonbahar dikimi daha uygundur. Dikim mesafeleri ise t¼r ve ¼eřitlerin b¼y¼me g¼c¼ ve Őekillerine g¼re dikim y¼ntemlerine, terbiye Őekillerine g¼re ve toprak işleme y¼ntemine g¼re farklılık g¼sterir. Ortalama bir değer vermek gerekirse S.A x S.¼ mesafesi 1,5 x 0,5 m olması yeterlidir.

B¼ę¼rtlen 6 yolla ¼oęaltılabilmektedir:

1. Tohumla ¼oęaltma
2. K¼k s¼rg¼nleri ile ¼oęaltma
3. U¼ daldırması ile ¼oęaltma (Pratikte en uygun ¼oęaltma Őekli)
4. Yaprak-g¼z ¼elikleri ile ¼oęaltma
5. K¼k ¼elikleri ile ¼oęaltma
6. Doku k¼lt¼r¼ ile ¼oęaltma

B¼ę¼rtlen yetiştiriciliğinde budama ¼nemli k¼lt¼r işlemlerinden birisidir. Yetiştiriciler iri meyvelerin, kuvvetli gelişen dallar ve onlardan s¼ren 15 cm ve daha uzun yan dallardan meydana geldiğini bilmektedirler. B¼ę¼rtlen de meyve, ahudutlarında olduę¼ gibi 2 yaşlı dallardan alınır. Bu dallar ilkbaharda s¼rerler ve yaz boyunca gelişirler ve ikinci yılda meyvelerini verdikten sonra kururlar. Budama i¼in en uygun zaman ekolojiye g¼re kış sonu veya ilkbahar başıdır. Budamada, meyve veren ikinci yılındaki dallar hasattan hemen sonra veya ilkbahar başında toprak seviyesinden kesilirler. Hasattan hemen sonra bu işlemin yapılması hastalıkların yayılmasını ¼nlemek a¼ısından yararlı olur. Bundan

Meyvecilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü

sonra ilkbaharda ince sürgünler uzaklaştırılmalı ve her bitkide 5 - 6 dal bırakılmalıdır. Daha sonra bunlar telli sistemlerde teller üzerine uygun aralıklarla muntazam dağıtılmalıdır.

Böğürtlen tam olgunluğa geldiği zaman hasat edilmelidir. Genelde çeşitler kendilerine has renklerini almış koyu siyah renkte olmalı ve meyve sapları hafif esmerleşmiş olmalıdır. Ancak hasat zamanı tespitinde en önemli husus meyvelerin kolayca salkımdan ayrılabilir durumda olmasıdır. Çünkü bazı çeşitlerde meyve rengi siyahlaştığı halde tam olgunlaşmamış olabilirler. Böğürtlen hasadı, sabah erken saatlerde yapılmalıdır. Böğürtlenler genellikle dikimden 3 - 4 yıl sonra tam verime yatmaktadır. Ekonomik ömürleri ahudutlarından fazla olup 15 - 20 yıl kadardır. Tam olgunluğa erişmiş meyveler hemen hasat edilmelidir. Hasadın birkaç gün gecikmesi meyvelerin yumuşamasına ve bozulmasına neden olmaktadır.

İyi bakımlı bahçelerde 1 dekar alandan en az 2 ton ve daha fazlası ürün alınabilmektedir. Bir işçi saatte ortalama 7 - 8 kg böğürtlen toplayabilmektedir. Böğürtlenler genelde kural olarak sofralık tüketim için toplandıklarında haftada iki defa, sanayi için ise haftada bir defa hasat edilirler. Böğürtlenlerin hasat süresi, meyvelerin olum devreleri uzun olduğu için 60 gün devam edebilmektedir. Hasattan hemen sonra meyveler soğuk bir yere konulmalıdır.

Adres

Kızılçubuk Mah. 2. Sok. No: 46
32500 Eğirdir / Isparta

Telefon : 0 246 313 24 20 - 21

Faks : 0 246 313 24 25

E-posta : marem@ghb.gov.tr

İnternet : www.arastirma.tarim.gov.tr/marem